

DE BURT

nr.12

februari 1992

Uitgave van de Vereniging Heemkundekring "Willem Snickerieme"
te Hooge en Lage Zwaluwe

Redactie: J. Budding

P.J.I. Marijnissen

W. Schuurmans

G.A.M. Hoeve

H.J.P. Merkk

Redactie-

adres : G.A.M. Hoeve

Havenstraat 14

4927 Hooge Zwaluwe

tel. 01684-4371

INHOUD

	Pag.
Domeinen door de tijd	2
De Zoutendijk	3
De positie van de veldwachter in 1863	5
Aanwinsten voor de (toekomstige) oudheidkamer	8
Onze eerste polders	10
Ingezonden brief	12
Kruit-berging, Deene Plaat 1891	13
De Kwistgeldpolder	17
Het Zwaluwse dialect. Oproep	20
Een stukje vaderlandse geschiedenis	22
Een handig zakenmannetje	26

Druk: Dalma, Made

Domeinen door de tijd.

Wie geschiedenis leest, komt vroeg of laat het woord Domeinen tegen en ook Domeinraad. Dit is ook in het boek: "Zwaluwe in vertellingen" van D. Zaaijer het geval.

Het leek mij zinvol eens naar de betekenis van dit woord te kijken.

Het woord duikt voor het eerst op in de vroege Middeleeuwen in de tijd van Karel de Grote. Men spreekt van het hof- of domaniale stelsel. Die naam is afgeleid van domein. Zo'n domein was 'n complex van een of meerdere boerderijen met land, vee, woningen en werkplaatsen, waar vrije of onvrije boeren zich vestigden. Men was economisch gezien van niemand afhankelijk. Maar een grootgrondbezitter was eigenaar. De Frankische koning zelf had de meeste landerijen in bezit, maar er ontstond een verdergaande opsplitsing, omdat vele Leenmannen verder uitleenden aan bijvoorbeeld graven en maatschappelijk lager geplaatste personen. In ons land kende eigenlijk vooral Limburg zulke leenstelsels. Deze vroege domeinen handelden uitsluitend nog met produkten, geld was nog niet in omloop. Er was vooral veeteelt, meer dan akkerbouw.

De maatschappij op zo'n domein zag er als een piramide uit van hoog naar laag, met aan de top de vorst of diens plaatsvervanger, de meier, of nog een lagere edele. Bij een kloosterdomein stond natuurlijk de abt aan de top. Onderaan hingen de slaven, die later lijfeigen en weer later horigen werden. Die horigen hadden plichten, maar ook rechten, zoals het malen van graan op de molen van de heer. Later is lang onderscheid gemaakt in private domeinen (waarop de staat privaatrechtelijke eigendommen liet gelden) en publieke domeinen (bestemd voor de publieke dienst). Tegenwoordig wordt onderscheid gemaakt in 4 soorten domeinen (meestal):

1° de Staatsdomeinen (Min. van Financiën, Verkeer en Waterstaat;

2° de Kroondomeinen (in 1848 verklaarde Koning Willem II zich bereid de Kroondomeinen over te dragen aan De Staat

mits de inkomsten eeuwig aan het Koninklijk Huis zouden komen;

3° de Donatiedomeinen (Zwaluwe vormt samen met Breda, Oosterhout, Niervaart, Steenberg en Zevenbergen de hoofdcategorie der donatiedomeinen; het waren de domeinen der rentambten [gebieden waarover een rentmeester het beheer voert] die in 1816 aan Prins Frederik geschenken werden en in 1881 bij diens dood weer staats-eigendom werden. (Min. van Landbouw)

4° tenslotte dan nog de domeinen in beheer bij het Staatsbosbeheer (w.o. de staatsbossen).

Bronnen: G. Abma e.a. : 10.000 jaar geschiedenis der Nederlanden. W.G. Vegting: Het algemeen Nederlands administratief recht II

-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-

De Zoutendijk

Waar komt de straatnaam Zoutendijk, gelegen in Hooge Zwaluwe, eigenlijk vandaan? In en rondom de gemeente Hooge en Lage Zwaluwe werd vroeger veel gemoerd. Verschillende plaatsnamen, straatnamen, namen van vaarten en polders herinneren ons hieraan.

Moeren was het afgraven van veengrond. Deze veengrond gebruikte men om er brandstof, turf, van te maken of om zout te winnen als het zout-veen betrof. Dit laatste was het geval in Hooge Zwaluwe.

Het zout-veen kon op drie manieren gewonnen worden:

1. Het eenvoudigst was het weggraven in al bedijkte polders. Dit deed men in Zeeland veel en daardoor is daar veel cultuurland vernield.
2. Daarnaast kon men buitendijks gaan graven. Vanuit een natuurlijke of opgeworpen heuvel werd dan zout-veen in de omgeving verzameld.

ZOUTENDIJK te Hooge Zwaluwe

3. De derde mogelijkheid was het speciaal aanleggen van een zogenaamde moerdijk rondom het terrein waar gemoerd moest gaan worden. Dit vereiste een forse investering vooraf, maar de opbrengsten waren zo hoog dat die er dubbel en dwars uitkwamen.

In Noord-west Brabant en omgeving is veel met dergelijke moerdijken gewerkt. De "Zoute Dijk" was ook zo'n moerdijk. Hier deed men aan selnering (= het onttrekken van zout aan het zouthoudende veen).

ZOUTENDIJK te Hooge Zwaluwe 1953 (rechts de "HOEFSTAL" van de dorpsmid v.d. Linden)

Het veen was zout geworden door de verschillende overstromingen met zoutzeewater. Als veen overstroomd wordt door zeewater zal het zoute zeewater, dat een hoger soortelijk gewicht heeft, het zoete water verdringen en wordt het veen zouthoudend.

Hoe werd het zout nu eigenlijk gewonnen?

Het zoute veen, ook wel darink, darg of derrie genoemd, werd gedroogd. De zo gevormde zoute turf werd verbrand. De resterende as noemde men sel. Deze sel werd vermengd met zoutwater om de zoutconcentratie te verhogen. Dit werd vervolgens onder turfuren ingedampt. De resulterende vaste stof bestond voor een belangrijk deel uit zout. Dit werd vervolgens door oplossen en opnieuw indampen gezuiverd. Doordat de grondstof (de zoute turf) tevens de benodigde energie leverde voor het proces, was de fabricage zeer goedkoop. De opbrengsten waren hoog.

Totdat in de tweede helft van de 14e eeuw de import van zout uit Spanje en Frankrijk op gang kwam, werd met selneren veruit de grootste hoeveelheid zout gewonnen. Selnering leidde dikwijls tot een gevaarlijke situatie. Nadat het gebied dat omsloten was door een moerdijk, was uitgemoerd, werd dit verlaten. Deze moerdijk werd daarna niet meer onderhouden en kon dan snel doorbreken.

Bron: West-Brabant: een cultuurhistorisch landschapsonderzoek.

Lage Zwaluwe, N. Marijnissen-Watzeels

-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-

De positie van de veldwachter in 1863

Het hieronder volgende is een verhandeling van de besprekingen in de Raadsvergadering van 4 augustus 1863 te Hooge Zwaluwe. Reeds in voorgaande vergaderingen was het verzoek van de veldwachters om een tegemoetkoming te ontvangen in de aanschaf van kleding, ter sprake geweest.

De veldwachter genoot in die tijd een tractement van f 4,-- per week en daarvan moest dan een gezin worden onderhouden, huishuur worden betaald en kleding worden gekocht. (voor deze tijd ondenkbaar).

Overtuigd zijnde van het geringe salaris, heeft in het verleden De Raad dan ook meerdere malen de hand over het hart gewreven en werd tegemoet gekomen aan het verzoek van de veldwachter.

Zo gemakkelijk ging het echter deze keer niet. Ook nu prikte dat onderwerp weer op de agenda, doch de bespreking zou wel wat voeten in de aarde hebben.

Ik citeer hierbij het volgende uit de notulen van die vergadering: "De voorzitter stelt aan de orde de aanschaffing van bovenkledingstukken der veldwachters voor rekening van de

Uniform van een veldwachter ± 1910 (Veldwachter Beckens)

Gemeente te nemen, hetwelk bestaat in een jas, broek, groot tenue, om des zondags en bij extra gelegenheden te dragen, dewijl zulks voor hen zelf bezwaarlijk is te kopen en geeft daarom in overweging, om dat voortdurend, wanneer de noodzakelijkheid hiervan door het dagelijks bestuur wordt nodig geoordeeld, aan te kopen, hetwelk voor beiden f 60,-- bedragen kan" (einde citaat).

Het lid S. de Visser heeft er niets op tegen dat die kleding wordt aangeschaft, doch hij wil daar wel iets tegenover stellen. Hij zou dan willen zien dat de veldwachters stoppen met het jaarlijks bezorgen van de almanakken bij de ingezetenen, waarvoor zij dan fooien ontvingen.

Volgens spreker was in de meeste gemeenten een dergelijke bezorging reeds afgeschaft. Ook moesten de veldwachters maar eens ophouden met de Nieuwjaarswensen aan de ingezetenen, want ook dat bracht verplichtingen met zich mee. De voorzitter, de heer P. de Jongh is het met die stelling niet eens, want, zo zegt hij, "als zij kleding krijgen, maar geen almanakken meer mogen bezorgen zou dit hun sober inkomen nog zeer verminderen". Hij heeft een ander voorstel en geeft de Raad in overweging om met ingang van 1 januari 1864 het tractement van de veldwachters met f 0,50 te verhogen, zodat dat in het vervolg f 4,50 zou zijn. Als de Raad, zo stelde hij, met dat voorstel zou instemmen, dan kon wat hem betreft het bezorgen van almanakken en het doen van Nieuwjaarswensen achterwege blijven, het laatste voor wat betreft de ingezetenen. De wens aan de leden van het Gemeentebestuur zou hij willen handhaven.

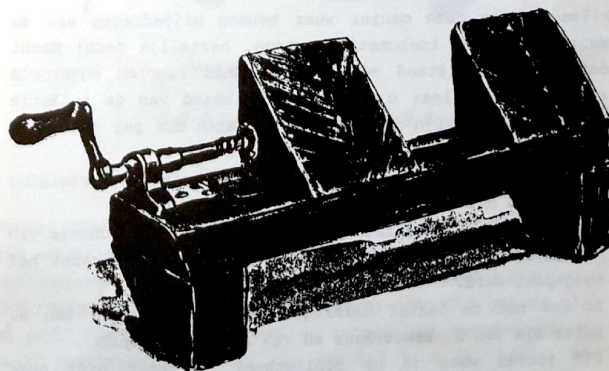
Hoewel dat in de ogen van de Raad een redelijk voorstel was, was men er toch nog niet geheel aan uit. Er moest nog geruime tijd gediscussieerd worden over de aanschaf van kleding. Uiteindelijk kwam het volgende besluit: de jaarwedde van de veldwachters werd met ingang van 1 januari 1864: f 234,-- (= f 4,50 per week). Zij zouden dan vrije bovenkleding ontvangen, welke echter eigendom van de Gemeente bleef en welke zij bij uitdiensttreding zouden moeten inleveren. De bezorging van almanakken moest met ingang van die datum achterwege blijven en zij mochten geen fooien meer ontvangen. Ook mochten zij niet meer op stap gaan voor het doen van Nieuwjaarswensen aan de ingezetenen, wel aan de leden van het Gemeentebestuur. Een en ander heeft nagenoeg de gehele vergadering in beslag genomen. Of dit besluit tot voldoening van de veldwachters is geweest, vermeld de historie niet, want niemand zal ooit hebben geweten wat zij misten aan fooien en inkomsten uit de nieuwjaarswensen. De Raad zal mogelijk aan het eind van de avond een verzuchting hebben geslaakt, dat ze er weer uit zijn gekomen.

Breda, Arie Lucas

-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-

Aanwinsten voor de (toekomstige) oudheidkamer.

Mangel, staandmodel op wieltjes A. v. Gils, H. Zwaluwe
Religieus schilderij Wed. Beljaars
Mangelbak Mej. Cornel
Gierpomp en een bietentang J. Ooyen, Made
Glazen vliegenvanger E. Watzeels, Breda
1 Halve maan, 1 sloothaak en 1 laak M. de Bruin, Made
Houten klem voor het scherpen van cirkelzagen, 6 grote en 6
kleine toogpennen, demonstratiemodel hiervoor, kram voor
het opspannen van bomen op zaagstelling, handgrepen voor
bijbehorende kraanzaag, oude metaalboormachine voor
boren met vierkante kolf, vloeraandrijfmachine, boor-
machine (metaal) voor handkrachtbediening, groot houten
takelblok, reeschaaf, huisverlichtingslamp (carbide),
antieke verstekbak, (trap-)houtdraaibank (niet compleet)
kist met allerlei gereedschap, graanmolen, 2 kraan-
zagen, haarkruin (soort aambeeld voor het haren < = voor
scherpen > van een zeis), haarhamer, oog van een heis-
telling, ijshaak (scheepvaart, afzetten/aantrekken van
het schip), looitang (om merk in loodzegel te drukken),
versteklade, verstekbak*) W. Smits, L. Zwaluwe
Bijzondere houten verstekbak*)... M. Schuurmans, L. Zwaluwe

Verstekbak

Hooibouwmachine (Fella Vorkjesschudder) F. de Rond
 Maaimessen, slijpmachine, handaandrijving voor draaibank,
 touwhaspel, graanmolen op standaard, palingkaar, diverse
 katrollen, tabakssnijmachine ... A. Broeders, H. Zwaluwe
 Bajonet (waarschijnlijk Russisch).. Wed. Kavelaars-vd Veeke
 Laak C. Kavelaars, Zevenb. Hoek
 Scharige wentelploeg en krant uit 1850 Mevr. den
 Engelsen, Oud-Drimmelen

7 stuks gieterij-gereedschap ... A. Marijnissen, L. Zwaluwe
 2 Kranten: "de Banier" uit 1932 M. v. Hoof, L. Zwaluwe
 Wildklem R. Kouters, L. Zwaluwe
 Paardentuig bestaande uit: broek, toom en hopen; honden-
 tuigje, rietdekkershaak, rattenval, booromslag, diverse
 hoefijzers en hoefschroeven, een opgegraven bot, waar-
 schijnlijk paardenbot M. Sprangers, L. Zwaluwe
 2 Uniformen muziekkorps Fam. de Veth
 Aardappelmolen Verhoef, Strijensas
 Diverse kranteknipsels, 2 herdenkingstegels .. J. Voermans,
 L. Zwaluwe

Film uit ± 1941 (op video) Fam. De Visser, L. Zwaluwe
 Vijftal inschrijvingsboekwerken voor jaarlijkse openbare
 verkooping van rijs-, teen- en rietgewassen ('46, '56,
 '57, '60 en '61) J. Verschoor, H. Zwaluwe

Allen die op deze manier weer hebben bijgedragen aan de
 vulling van het toekomstige museum, hartelijk dank! Mocht
 door een misverstand een naam in deze rubriek onvermeld
 zijn gebleven, laat u het dan aan iemand van de redactie
 weten, ook zij zijn maar mensen en maken dus per definitie
 fouten.

Heeft u iets (waardevols) weg te schenken aan de Vereniging
 belt u dan het Secretariaat: 2409.

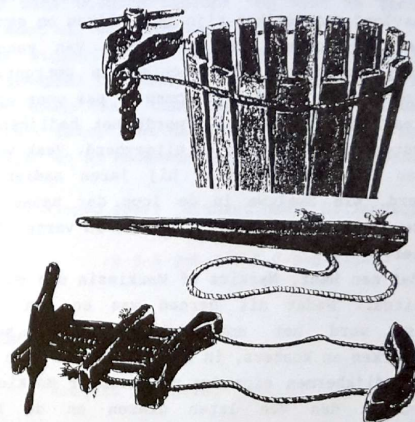
Soms is het zeer moeilijk te achterhalen wat de functie van
 het geschenken voorwerp is, laat staan in welk ambacht het
 toegepast werd.

Zo ook met de laatst verkregen voorwerpen: zowel van W.
 Smits als van M. Schuurmans en van J. Middelkoop.

Bij toeval werd in de bibliotheek een boek over oude
 ambachten opengeslagen.

Daarbij werd duidelijk wat de betekenis van de
 verschillende voorwerpen was. Voorwerp nummer 1 (zie blz.
 8) is een verstekbak, voornamelijk toegepast door de
 meubelmaker (onbeantwoord blijft de vraag: op welke wijze)
 De andere twee voorwerpen zijn stroppen, toegepast door de
 kuiper bij het samenvoegen van de duigen van een vat of
 ton.

Het Bestuur

Verschiedende soorten stropen

-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-

Onze eerste polders

Hoewel oude bronnen die ons duidelijkheid kunnen geven over
 het eerste prille ontstaan van Zwaluwe ontbreken, kunnen we
 uit gegevens van buurgemeenten wel iets te weten komen over
 onze eerste polders, omdat we waterstaatkundig gezien min
 of meer een eenheid vormden en vormen. De Noord-Westhoek
 maakt omstreeks 1250 deel uit van het land van Breda. In
 1287 kwam een verdeling tot stand, waarbij het land van

Breda in twee gebieden uiteenviel: Breda en Bergen (op Zoom). Onze streek nu spiegelde zich hiervan af als een soort waddengebied. Onze eerste 'polres' zijn enkele decennia na de St. Elisabethsvloed gaan ontstaan. Het actieve bedijken van die tijd moet gezien worden als een tegenaanval tegen de schade en landschappelijke veranderingen die 1421 had teweeggebracht. De vroegste Fijnaartse archiefstukken leren ons dat aldaar enkele moerdijken om de al aanwezige gorzen werden gelegd voor de St. Elisabethsvloed (moerdijken zijn lage dijken om een gors gelegd, zodat het moeren, het opbaggeren van veenslik, mogelijk werd; zie tevens de geschiedenis omtrent: "De Zoutendijk" op blz. 3). Rond 1463 komen er pas weer opnieuw pachtinkomsten binnen. Vanaf 1500 wordt het bedijken echt actief en systematisch gepland en uitgevoerd. Vaak voldeed jarenlang een lage kade, totdat hij jaren nadien toch opgehoogd werd. Wie Zwaluwe in de loop der eeuwen zoal beheerd hebben, staat vermeld in: "Zwaluwe in vertellingen" van D. Zaaijer.

Het heette dat een Heer, Markies of Markiezin een gors ter bedijking uitgaf. Nadat dit gereed was en een gebied bewoond was, werd het ambtelijk apparaat, schout,

Aardhaling, het herstellen van 'n dijk met aarde en zoden genomen van de gors, kwam ook voor. Er werd dan een beroep gedaan op het recht van aardhaling.

Rond de gestichte boerderijen strekten zich nu gaandeweg van plek tot plek zowel bouw- als weilanden uit. In voorgaande artikelen is al gewezen op de vlas- en meekrapcultuur in onze contreien. Aanvoer van faecaliën uit de steden was toen ook van belang voor de bemesting.

Jacob Cats dichtte hierop: "De mest is geen heiligheid, toch doet zij wonderen waar zij leiht".

Na de stormvloedramp van 1953 besloot de provincie de waterschappen ten noorden van Dintel en Mark en ten Westen van de Roode Vaart onder te brengen in het waterschap "De Striene". Later heet dat hoogheemraadschap "De Brabantsche Banddijk" en nu hoogheemraadschap "West-Brabant".

Bron: C. Nispen e.a.: "Brabant nabij Hollandsch Diep"

-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-

INGEZONDEN BRIEF:

Waarschijnlijk dat die invloed op het dialect meer indruk heeft gemaakt dan de rollende rr van Rotterdam.

Wim heeft in zijn studie waarschijnlijk te veel aan Erasmus gedacht, denk ik. Trouwens, die rollende r-konstruktie kwam ook voor bij sommige families aan de zuidzijde van ons dorp. Men had daar zelfs een aparte naam voor, n.l. brauwen.

Oosterhout, Leo Zelissen

-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-

Kruit-berging, Deeneplaat 1891

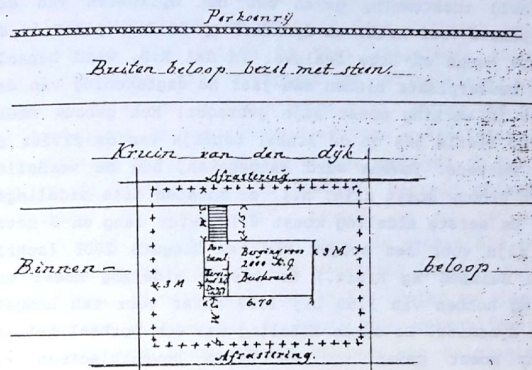
Dat we vroeger barre winters hadden is algemeen bekend. Ook weten we dat men in de vorige eeuw niet de beschikking had over de middelen, om ongemakken van de winter te bestrijden zoals we die nu hebben. Wellicht zal men in die tijd geweten hebben dat zout een bestrijdingsmiddel was, doch men beschikte in het algemeen over zandwegen, of wegen verhard met puin en daar had men weinig last van gladheid. Op de waterwegen lag het even anders. Het Hollands Diep was een stromende rivier. Het was ondoenlijk om die met een strenge winter voor de scheepvaart ijsvrij te houden. Men kende immers nog niet de ijsbreker die voldoende kracht kon ontwikkelen om het kruisend ijs te bestrijden. Dat men geen halve maatregelen trof blijkt wel uit het volgende:

Bij de wet van 2 juni 1873 Staatsblad 95, werd het mogelijk gemaakt al die maatregelen te treffen die nodig waren om de rivieren ijsvrij te houden. Jammer is het dat men in die tijd niet zoveel waarde hechtte aan het bewaren van brieven die nodig waren om het een en ander te realiseren. Er zijn nogal wat stukken verloren gegaan of vernietigd. Uit de schaarse correspondentie, die nog aanwezig is, blijkt dat men er toch wel iets aan wilde doen om ijsoverlast op de rivier te bestrijden. Bij schrijven van 14 september 1891 berichtte de Minister van Handel, Waterstaat en Nijverheid aan het Gemeentebestuur van Hooge Zwaluwe "Dat het vervoer

Ten noorden van het "GAT VAN DE VISSCHEN" ligt: "Deeneplaat" kaart ± 1900

van springstoffen, langs de linkerbinnenbanddijk van de Nieuwe Merwede bezwaren had ondervonden en dat het dientengevolge noodzakelijk was een bewaarplaats voor kruit en dynamiet te maken op de Deeneplaat. Volgens datzelfde schrijven van de Minister, zou het niet noodzakelijk zijn in die bewaarplaats het gehele jaar-door springmiddelen op te slaan, doch enkel gedurende die tijd dat verwacht kon worden dat het transport moeilijk, zoniet onmogelijk zou zijn (dus in de winterperiode). Gedurende de tijd dat er springstoffen aanwezig zouden zijn, werd de bewaking opgedragen aan militairen van het Korps der Genie. In datzelfde schrijven werd tevens bepaald waar het gebouw zou moeten komen (zie bijgaande plattegrond). Ook werd er aan herinnerd dat de voorschriften van de Wet van 2 juni 1875 moesten worden nageleefd voor wat betreft het gevaar, de schade of de hinder. Op 12 oktober 1891 gaf het Gemeentebestuur van vorenstaande kennis aan Moerdijk en tevens aan het College van Gedeputeerde Staten van de Provincie. Dat College deelde het Gemeentebestuur mede, dat ter uitvoering van de Wet van 2 Juni 1873, aan belanghebbenden de gelegenheid moest worden gegeven om bezwaren in te dienen. Bereids werd een commissie benoemd van twee leden van Gedeputeerde Staten. Dat waren de heren de Lacourt en Gerritse. Deze commissie zou op 21 oktober 1891 des voormiddag te 11 ure, zitting houden ten "Raadhuijs der Gemeente" om de bezwaren aan te horen. Van die zitting moest Proces-Verbaal worden opgemaakt, dat vervolgens weer toegezonden zou moeten worden aan het Departement van Waterstaat, Handel en Nijverheid. In een ongedateerde bekendmaking werd de zitting ter kennis van de bevolking gebracht. Uit de correspondentie van de Gemeente blijkt, dat er bezwaren zijn ingediend, doch wat die inhielden is niet bekend. We mogen echter aannemen dat deze niet erg steekhoudend waren, omdat achter het bedoelde stuk de aantekening staat dat ze zijn vernietigd. Of ze al of niet ter kennis van het Departement zijn gebracht blijkt nergens uit. Er is nog enige correspondentie geweest van ondergeschikt belang. Bij Koninklijk Besluit van 7 November 1891 besluit "Koningin Weduwe Emma, Regentes van het Koninkrijk" dat "Wij" in

Platte-grond van een houten
Munitie bergplaats
ten behoeve van opgruimingen
op de Deeneplaat
langs den linkerbanddijk van de Nieuwe-Merwede
Schaal 1 à 250.

Bekent bij het Koninklijk besluit van
7 November 1891. N. 11

Mij bekend
De Minister van Waterstaat
Handel en Nijverheid.
(get.) C. Lely.

Overeenkomstig de koninklijke
De Secretaris-Generaal van het Departement
van Waterstaat, Handel en Nijverheid

Cl. J. H. Vreughe

opdracht van de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid toestemming geven tot het oprichten van een bewaarplaats voor kruit en dynamiet op de Deeneplaat in de Gemeente Hooge en Lage Zwaluwe. In dat K.B. werd bepaald dat de bewaarplaats binnen een jaar na dagtekening van dat besluit in werking moest zijn gebracht. Het gebouw moest

Deze vroegere Kwistgeldpolder is nu geheel veranderd en heet nu: "Ameroever" of ookwel in de volksmond: "Goudkust". Een nieuw dorp langs de Amer is daar verrezen met zijn mooie riante luxe huizen en mooi aangelegde tuinen en statig hekwerken, zijn waterpartijen (vijvertjes), waar de ganzen en de eenden in hun element zijn. Verder een camping

's Zomers is dat ook wel zo, maar in de winter als sneeuw en koudweer je 's avonds binnenhouden en alles stil om je heen is, is het dan niet wat eenzaam?" "Ach", zei de bewoner "dat heeft ook weer zijn eigen bekoring, dan waardeer je de warmte en de huiselijke gezelligheid zoveel te meer!" Deze heer woonde toen nog maar kort in de Ameroever, maar ik herinner het mij nog heel goed, dat hij dat gezegd heeft. De familie woont er nog altijd.

Voordat de polder de bestemming als woon- en vakantieoord had verkregen, dus vóór 1965, had het Kwistgeld ook zijn bekoringen voor de bewoners die langs de haven het uitzicht op het Kwistgeld hadden. Op de weilanden met sloten doortrokken en het vee: paarden en koeien liepen rustig te grazen en de boeren waren 's morgens vroeg voor zonsopgang en 's middags op melkenstijd weer present om te melken. Op mooie zomeravonden steeg de vloeidauw uit de sloten op en er heerste dan zo'n heerlijke landelijke rust, af en toe onderbroken door het loeien van een koe. Men werd er zelf ook stil van. Dat veranderde wel weer als het hooitijd was en de boeren uit Wagenberg en de Helkant, die het hooiland in het Kwistgeld gepacht hadden, weer aankwamen. Als het hooi rijp was kwamen ze met paard en wagens én hun gezin het Kwistgeld tijdelijk bevolken. Want het was zo: "Help vrouw en man, help al wat helpen kan", om het hooi zo spoedig mogelijk binnen te krijgen. Het manvolk met de zeis maaien, de vrouwen en dochters het hooi bij elkaar harken, keren en oppers maken en dat alles in de gloeiende zon. Er stonden toen nog geen bomen, die schaduw gaven. Ook geen machines, die het werk deden. Het was werken "in het zweet huns aanschijns", een bekend woord uit de Bijbel.

De vrouwen droegen een rode zakdoek als hoofddoekje en de mannen een strooien hoed ter bescherming tegen de zon. Een zonnesteeek was niet geheel denkbeeldig, dat kwam toen nogal eens voor.

Om 's morgens weer bijtijds op het werk te zijn, bleef men de nacht in het Kwistgeld over. Nadat eerst door de vrouwen op een drietang, zo noemde men dat, een vuurtje gestookt was en het eten was gekookt, rustte men heerlijk van de vermoeiende dag uit. Dan hoorde men hen praten en lachen en

zingen en men keek naar de lucht, maar daaraan was geen wolkje te bekennen, dus ging men gerust slapen om 's morgens weer vroeg aan de slag te gaan.

Als het hooi droog was, staken de vrouwen het op en de mannen laadden de wagens. Voor de bewoners langs de haven was dit op zomeravond een sfeer om nooit te vergeten. Wat zullen die mensen dankbaar zijn geweest, als de laatste karrevracht geladen was en boven op de wagen vrouwen en kinderen het Kwistgeld konden verlaten om na gedane arbeid huiswaarts te keren. Als ik mij goed herinner, waren de boeren, die daar hun vee, paarden en koeien hadden: Arie Visser van 't Geloof, eerste huis in de Flierstraat, de gebroeders Huib en Machiel Polak, Kruisstraat 2, en Adriaan Keller met zijn zoons Jaap en Piet Keller.

Pie van Elzelingen

-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-

Het Zwaluwse dialect. Oproep!

De heer L.B. Zelissen, oud-Zwaluwenaar, thans woonachtig te Oosterhout en schrijver van: "Over de geschiedenis van Lage Zwaluwe in de jaren na de eeuwwisseling"*) heeft nu het plan geopperd om een speciale uitgave tot stand te brengen van het Zwaluwse dialect. In omringende gemeentes, o.a. Made, bestaat zo iets al. Zelf heeft dhr. Zelissen al een aantal echte Zwaluwse gezegdes en uitdrukkingen aan ons toegestuurd. Wij roepen hierbij belangstellenden op om deze inventaris zo compleet mogelijk te maken. Misschien is het leuk om op een koude winteravond hiervoor eens rond de tafel te gaan zitten. Stuur u uw bijdragen naar ons secretariaat of naar het redactie-adres van "De Bûrt". Hier enkele voorbeelden die de heer Zelissen aan ons toezond:

1. Den dieë is bang voor ongelede aaier.
2. Iemand mee 'n kaol hood het in 'n te korte bedstee geslaope.

3. Hij denkt dat ie wa meer is as ne rechte verkesstèèrt.
4. Blaoze en broekschijsen gao dūr één pijp.
5. Druk-druk, zee Dammes en ze werkte mee zeuvene aon éne stoof.
6. Tij genog, lat kore op 't laand.
7. Mulk van de blauwe koei.
8. Ak mar kijk dan zie 'k 't wel (Bart Tut)
9. Nikste-nikste, zee heid, ge ben mar alste.
10. Veul ken'de op, mar mee 'n bitje kan 't doen, gedomme.
11. Das net zo 't valt, zee den dekker en hij scheet dūr de schou in de pap.
12. Daor zal de nie dikkels van naor de grip hoeven.
13. Gen ellende vor de tijd, zee Mèerte Goosen en hij brook zijn verkeskooi af vor enkele kachelhoutjes.
14. Das der neffe, zee Testers en hij stook 'm in 't bedstrooi.
15. Bereid of nie bereid, neûk me der toch mar op, zee Roel toen ie vermoeid laast een kerkhofpoort kwaam.
16. Nie zo piekevetten!
17. 't is net Wout de Bot mee z'n éne galg.
18. Da samme God en de mulder mar laote schaaie.
19. Hebbis zee Gibon, hedde gij 't gezien.
20. Rauw weer gewist, zee Maones, de kerk omver gewaaid (en ha de kraant ondersteboven in z'n haand).
21. Al wa ge van 'n ouw pèèrd rijd hed er van.
22. Allée, zee leen de mulkboer, ne spèet toe.
23. Ge leerd er scherp van kijke, mar zoetjes van gaon.
24. Ben de verschrokke, dan mot op 'n blaauw kaaie pissen, dan ziede 't loope.
25. Binnen dūr is gericht, al ist 'n uur om.
26. Rekene is niks mar kalve.
27. Ik mot 'm toch bestuite, hij heegt er goed aafgebrocht.
28. Ja, een aorighedje zee Piet de Post toen zijn vrouw 'n tweeling kreeg.
29. Ze zeggen 't, zee Ruys.
30. Das aandere olie as zèek in de laamp.
31. Schreeuwe en de laamp vaasthouwe.

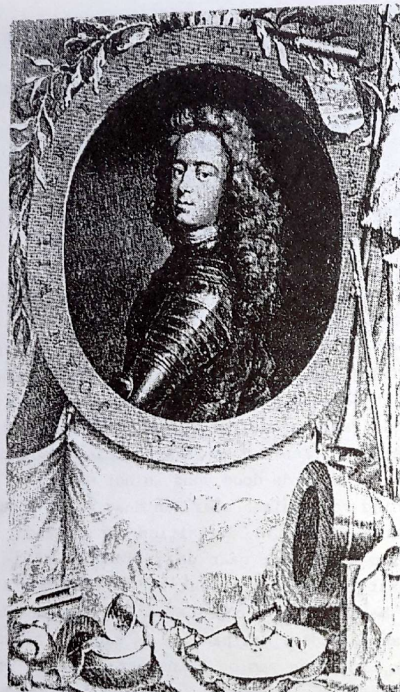
32. Hij kan wel mee de konijnen dūr de tralies eten.

Lage Zwaluwe, Wim Schuurmans

-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-

Een stukje vaderlandse geschiedenis dat zich in onze omgeving heeft afgespeeld

1711: Johan Willem Friso verdrinkt in het Hollands Diep. Johan-Willem Friso, geboren in 1687, die als generaal betrokken was in de Spaanse successie-oorlog, vertoefde in het oorlogskamp Lens (België) toen hij aan zijn moeder schreef: " 't Was een plezier om te zien, wat voor grappige vertoning die Fransen maakten in het water; wij schoten er op als op eenden". Een wat schrijnende passage, omdat Friso niet veel later zelf de dood vond in het water. Toen de koning van Pruisen naar Den Haag wilde komen om een erfeniskwestie eindelijk definitief te regelen, besloot Johan Willem Friso ook naar de residentie af te reizen. Onderweg naar den Haag verdronk hij bij de Moerdijk. Een tijdgenoot beschreef het ongeluk op 14 juli van dat jaar. Een deel van de stoet, met paarden en bagage, vertoefde aan de Moerdijk. Intussen nam de Prins met de heren Verschuur, Plettenberg en Onno Boudewijn en enkele bedienden, plaats in de veerschuit. Maar nauwelijks was deze halverwege gekomen of er stak een enorme wind op, vergezeld door zware stortregens. De Prins nam hierop het besluit om samen met de heren Du Tour en Hilken over te stappen in de schouw. (Een klein apart veer voor voertuigen). Dit om in de koets plaats te nemen en zich te beschutten tegen de slagregen. De veerschuit raakte niet zonder problemen aan de overkant, maar de schouw helde zo geweldig over dat men bang was voor omslaan. Niet ver van de andere oever stapte de Prins uit de koets, om des te eerder aan land te kunnen zijn. De wind draaide, de schipper moest laveren, maar een plotselinge rukwind, deed het schip op zijn zij slaan. De Prins klemde zich nog vast aan de mast en aan Du Tour, maar een over-

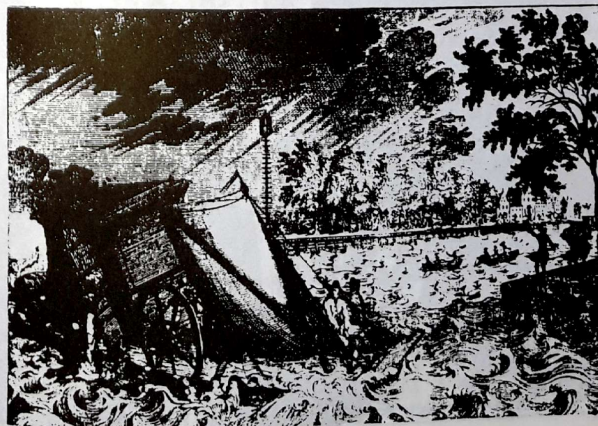
Johan Willem Friso. Op deze gravure is het heldhaftig optreden van de prins tijdens de slag bij Malplaquet weergegeven. Met het vaandel in zijn hand bereikt hij als eerste de vijandelijke stelling.

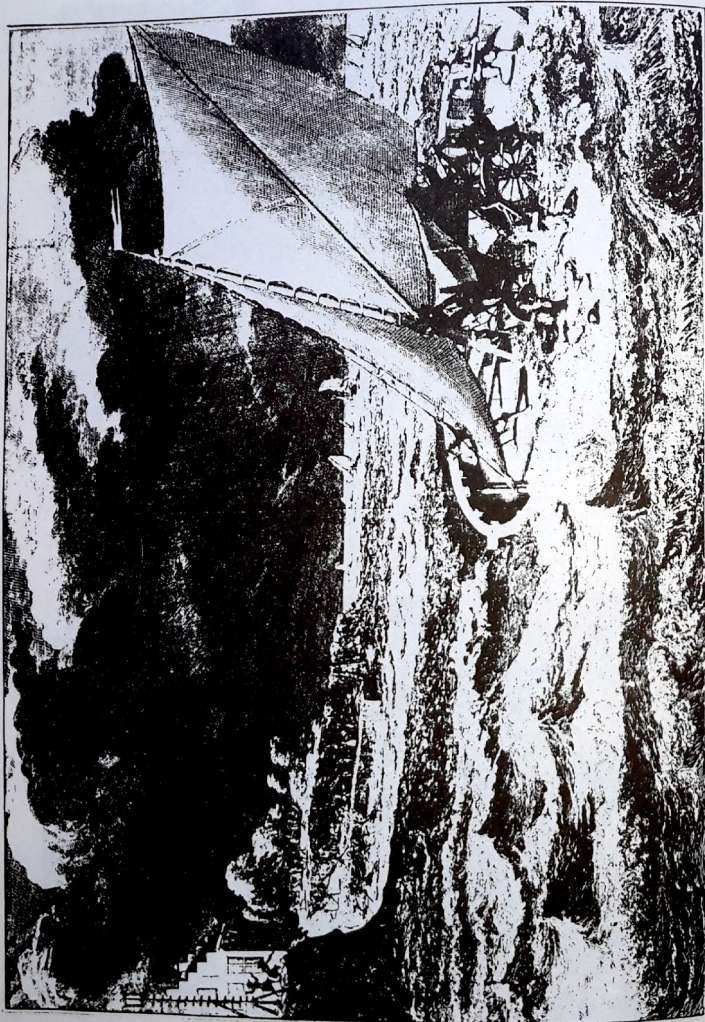
slaande golf smeed hem in het kolkende water. Hij en Hilken verdronken, de rest werd gered. Nadat het lichaam van de Prins uit het water was gehaald, werd het opgebaard in de kelders van het veerhuis aan de huidige Bloemendaalse Zeedijk te Zevenbergschen hoek, nabij het spoorlijntje. Hetzelfde veerhuis dat thans midden in het land ligt en waarvan de kelders nog volledig intact zijn.

Bron: G. Abma e.a. 10.000 jaar geschiedenis der Nederlanden

Huis aan de Bloemendaalse Zeedijk, anno 1992

Het verdrinken van Gheen Willem van Toorn. Dood van Gheen en Toorn. Willem van Toorn. Dood van Gheen en Toorn. Willem van Toorn. Dood van Gheen en Toorn.

Een handig zakenmannetje

In de Burt nr: 11 heb ik in een artikel geschreven hoe het Bastiaan Pietersz Lucas is vergaan en hoe hij door zijn zakendoen een rijk en welgesteld man is geworden. Ik beloofde U hierop terug te komen, welnu daarom het volgende verhaaltje.

In zijn handel zat het Bastiaan blijkbaar wel mee, doch in zijn dagelijks leven maakte hij minder prettige dingen mee.

Hij kocht en verkocht schepen, maar uit hetgeen ik gevonden heb over hem blijkt dat hij zelf ook nog heeft gevaren en dat hij zich daarbij liet helpen door een knecht.

Deze had de mooie naam Steven van Otterloo, doch daar bleef het dan ook bij, want Bastiaan had nog al wat moeilijkheden met hem zoals blijkt uit het volgende.

Het was in de avond van vrijdag 3 september 1802, zo tussen 9 en 10 uur dat zich in de keuken van de Taveerne (logement), dat door Bastiaan werd gedreven, enkele personen zich behaaglijk rond de kachel hadden geschaard. Dat waren o.a. Kees van der Made, Neeltje van Toorn en Govert Schulder. Gezellig keuvelend weet je wel, waar een gesprek begint, maar niet waar het eindigt en zo was dat hier ook. Het keuvelen liep uit op, hoe het ging tussen Bastiaan en zijn knecht van Otterloo. Terwijl het gesprek daarover ging kwam nog iemand de keuken binnen, waarvan enkel de voornaam bekend is, namelijk Matheus.

Hij was blijkbaar bekend met de moeilijkheden die er geweest waren en het verhaal aanhorende, wond hij zich zodanig op dat hij tegen Bastiaan zei: "Jou bliksemse plaag, jij hebt hem de eerste klap gegeven en als ge dat mij gedaan zou hebben gedaan dan zou ik je vermoorden. Op dat gezegde sprong Kees van der Made op en zei tegen Matheus: "Als ge hem dat aan zou doen, dan bende ne slechte jongen". Dit was natuurlijk weer olie op het vuur van Matheus, die zich zo kwaad maakte dat hij een fles van de tafel pakte en daarmede zo hard op de tafel sloeg dat niet alleen de fles maar ook de op de tafel staande glazen aan diggelen waren.

Dat ging de in de keuken aanwezigen toch te ver en zij verplaatsten zich naar een zijkamertje. Matheus was niet tot bedaren te krijgen en tijdens de vlucht van de overigen zag hij kans nog een fles te pakken en daarmee Schuulder tegen het hoofd te slaan. Dit was de bekende druppel die de emmer deed overlopen en hierop ontstond een algehele vechtpartij waarin zich nog meerdere personen mengden. Met vereende krachten werd Matheus buiten gezet maar ook daar gaf hij zich niet gewonnen en zag hij weer kans binnen te komen. Daar ging hij verder met zijn bedreigingen en wel zodanig dat de aanwezigen naar buiten vluchtten. Ook daar bedreigde hij hen met moord en doodslag, zodanig dat men zich genoodzaakt zag de hulp van de politie in te roepen. Eer deze echter ter plaatste verscheen was Mahheus vertrokken. Dat er toch nog een vervolg is geweest blijkt uit het gegeven dat er door de Baljuw een verhoor heeft plaatsgevonden waarvan een rapport is opgesteld. In dat rapport wordt duidelijk omschreven datgene wat er is gebeurd en dat niet alleen, maar ook hoe betrouwbaar de getuigen van het voorval zijn. Er staat namelijk letterlijk in: "De getuigen zijn van competente ouderdom, dewelke uit liefde der waarheid en ten verzoeke van de Baljuw van Zwaluwe G. Krol onder solemmmele eede van de comparanten verklaarden waar en waaragtig te zijn". Zo zien we dat in die tijd ook niet alles koek en ei was.

Breda, Arie Lucas

Uitgave van de Vereniging Heemkundekring:
"Willem Snickerieme" te Hooge en Lage Zwaluwe.

Redactie: - J. Budding
- P.J.I. Marijnissen
- W. Schuurmans
- G.A.M. Hoeve
- H.J.P. Merckx

Heemkundekring "Willem Snickerieme"
-Vereniging opgericht 10 oktober 1985

Bestuur: - W.P.M. van Wezel voorzitter
- P.J.I. Marijnissen secretaris
- M.J.A. Baselier penningmeester
- J. Bos lid
- J. Budding lid
- P. den Dunnen lid
- H.J.P. Merckx lid

Secretariaat: - P.J.I. Marijnissen
Loonsedijk 27a
4926-RK Lage Zwaluwe
Tel. 01684-2409

Inschrijving Kamer van Koophandel: Waalwijk, V272.085.

Contributie: - Volwassen leden: f 25,00 per jaar.
- Overige tot dit gezin behorende leden:
f 10,00 p.j.
- 65-plussers: f 10,00 per jaar
- Leden jonger dan 18 jaar en waarvan de
ouders geen lid zijn: f 15,00 per jaar

Postbank: 52 54 620

Bank: 12.67.30.229 (Rabobank Lage Zwaluwe, gironummer van
deze bank: 11 02 063)

Rabobank Lage Zwaluwe

Contant geld opnemen?

Snel, veilig en gemakkelijk
met de geldautomaat
van de Rabobank

DE GELDAUTOMAAT: DAG EN NACHT TOT UW DIENST

OPENINGSTIJDEN : GRONINGENLAAN 105, LAGE ZWALUWE

MAANDAG T/M VRIJDAG:
09.00 UUR TOT 12.30 UUR
13.30 UUR TOT 16.00 UUR
VRIJDAGAVOND:
18.00 UUR TOT 19.30 UUR

ZITTING "DE RANK"
JULIANA STRAAT 16, HOOGHE ZWALUWE

MAANDAG EN VRIJDAG
10.00 UUR TOT 12.00 UUR

Rabobank
Meer bank voor je geld

DUTAX REIZEN

TAXI- EN BUSBEDRIJF
DEN DUNNEN B.V.

Havenstraat 2
4927 BA Hooge Zwaluwe
Telefoon 01684 - 2331

TOURINGCARBEDRIJF
VINGERHOETS B.V.

Postbus 10149
5000 AX Tilburg
Telefoon 013 - 424424

WIJ VERZORGEN VOOR U IN BINNEN- EN BUITENLAND
ROLSTOELVERVOER, GROEPSVERVOER, KOERIERSDIENSTEN
EN VVERVOER VAN KLEINE EN GROTE GEZELSCHAPPEN.

GARAGE AD DEN DUNNEN APK KEURSTATION

Verkoop van benzine, diesel,
auto-onderdelen, autobanden,
accu's, oliën en vetten.

